

Ks. Tadeusz SYCZEWSKI

MIEJSCA ŚWIĘTE W OBOWIĄZUJĄCYM PRAWODAWSTWIE KOŚCIOŁA ŁACIŃSKIEGO

Treść: 1. Przepisy ogólne dotyczące miejsc świętych; 2. Kościoły, kaplice i ołtarze; 3. Sanktuaria; 4. Cmentarze; Zakończenie.

Słowa kluczowe: Liturgika, Msza święta, sanktuaria, cmentarze, miejsca święte, prawo kanoniczne.

Keywords: Liturgics, Holy Mass, sanctuaries, cemeteries, Holy places, Canon Law.

Miejsca święte znane są w Kościele od początku. Jezus Chrystus celebrował Eucharystię z apostołami w "sali dużej na górze" (por. Mk 14,15; Łk 22, 12). Teksty biblijne, mówiąc o miejscu sprawowania Eucharystii, wskazują na dom prywatny. W większych miastach istniało takich domów więcej. Były one przeznaczone do celów kultowych, ale miały również mieszkanie dla przewodniczącego liturgii. Cmentarze lub katakumby nie należały do stałych miejsc kultu. W pierwszych trzech wiekach chrześcijaństwa Eucharystię celebrowano także na grobach męczenników, w miejscach pustynnych, w więzieniach, czy nawet na okrętach, itp¹. Pod koniec II wieku na Wschodzie powstały pierwsze budowle przeznaczone wyłącznie do celów liturgicznych. Na Zachodzie zaś takie miejsca powstawały na początku III wieku².

Każda wspólnota chrześcijańska powinna posiadać swoje miejsce gromadzenia się i celebrowania Eucharystii. Według prawa mogą to być: katedra, kościół parafialny, oratorium, kaplica. Miejsca te winny być poświęcone lub pobłogosławione - zgodnie z przepisami zawartymi w księgach liturgicznych. Dla bardzo ważnej przyczyny i za zgodą biskupa diecezjalnego wolno celebrować Eucharystię w kościołach innych wyznań czy wspólnot nie mających pełnej jedności z Kościołem katolickim, zawsze jednak z wykluczeniem zgorszenia³.

Wiara w życie wieczne, zmartwychwstanie ciał oraz świętych obcowanie każe chrześcijaninowi utrzymywać pobożną łączność ze zmarłymi. Dlatego też do miejsc świętych należy zaliczyć również cmentarze⁴. Stąd Kościół zawsze stara się i zachęca wiernych do tego, aby nowe cmentarze, przygotowane przez wspólnotę katolicką, czy władzę świecką, były pobłogosławione i aby umieszczono na nich krzyż Pana Jezusa, znak nadziei zmartwychwstania dla każdego człowieka⁵.

¹ B. NADOLSKI, *Liturgika*, t. IV: *Eucharystia*, Poznań 1992, 93.

² *Tamże*, 94.

³ *Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, Poznań 1984, kan. 933, (odtąd skrót KPK).

⁴ T. PAWLUK, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II: *Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, Olsztyn 2002, 409.

⁵ *Obrzędy Błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, t. 2, Katowice 1994, nr 1115, s. 142.

1. Przepisy ogólne dotyczące miejsc świętych

Celebracja kultu Bożego jest ściśle związana z konkretnymi miejscami, które można określić jako święte. Miejscom świętym poświęca wiele uwagi Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku w kanonach 1205-1243⁶. Kodeks Prawa Kanonicznego podaje, iż miejscami świętymi są te, które przez poświęcenie bądź błogosławieństwo, dokonane zgodnie z prawem liturgicznym, przeznaczone są do kultu Bożego lub na pochowanie wiernych⁷.

Prawo kościelne zawsze nakazywało, aby miejsca przeznaczone do kultu Bożego, bądź na grzebanie wiernych, były wyodrębnione przez specjalny akt prawno-liturgiczny i aby używano ich zgodnie z przeznaczeniem⁸.

Poświęcenie jakiegoś miejsca przeznaczonego do kultu należy do biskupa diecezjalnego oraz tych, którzy są z nim zrównani w prawie. Biskup diecezjalny może na swoim terytorium zlecić tę funkcję poświęcenia innemu biskupowi, a w szczególnych przypadkach prezbiterowi⁹. Z biskupem diecezjalnym w prawie są zrównani: prałat terytorialny, opat terytorialny, wikariusz apostolski, prefekt apostolski oraz administrator apostolski ustanowiony na stałe¹⁰. Takie uprawnienia nie przysługują jednak wikariuszowi generalnemu i biskupiemu, chyba, że otrzymali specjalne pozwolenie¹¹.

Miejsca święte są błogosławione przez ordynariusza. Miano "ordynariusz" - zgodnie z prawodawstwem kościelnym - przysługuje papieżowi, biskupom diecezjalnym, przełożonym Kościoła partykularnego bądź wspólnot do niego przyrównanych zgodnie z postanowieniem Kodeksu Prawa Kanonicznego (kan. 368), wikariuszom generalnym i biskupim oraz wyższym przełożonym kleryckich instytutów zakonnych na prawie papieskim i kleryckich stowarzyszeń życia apostolskiego na podobnym prawie, cieszącym się przynajmniej władzą zwyczajną¹². Błogosławieństwo kościołów zarezerwowane jest natomiast biskupowi diecezjalnemu. Mogą oni jednak do tej czynności liturgicznej delegować innego prezbitera¹³.

Po dokonaniu poświęcenia lub błogosławieństwa kościoła, czy cmentarza należy sporządzić dokument. Jeden egzemplarz tego dokumentu należy dostarczyć do kurii diecezjalnej, drugi zaś pozostawić w archiwum kościoła¹⁴. W dokumentach tych należy podać rok, miesiąc i dzień poświęcenia kościoła, nazwisko biskupa, który dokonał poświęcenia, tytuł kościoła, jak również imiona Męczenników lub Świętych, których relikwie złożono w ołtarzu, jeśli to miało miejsce. Dokument ten winien być podpisany przez następujące osoby: biskupa, rektora kościoła i przedstawicieli miejscowej wspólnoty¹⁵. Ponadto dokument ten

⁶ KPK 1205-1243; por. T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 409.

⁷ KPK 1205.

⁸ T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 409.

⁹ KPK 1206.

¹⁰ KPK 368; por. T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 410.

¹¹ KPK 134 p. 3.

¹² KPK 134 p. 1.

¹³ KPK 1207.

¹⁴ KPK 1208.

¹⁵ *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*, wyd. wzorcowe, Katowice 2001, rozdz. II, nr 25, s. 36.

mogą podpisać: architekt, inżynier, obecni kapłani, klerycy, dobrodziej. W odpowiednim miejscu kościoła należy umieścić tablicę z napisem określającym dzień, miesiąc i rok poświęcenia, tytuł kościoła oraz nazwisko szafarza, który dokonał tego obrzędu¹⁶. Wystarczającym dowodem zaistnienia poświęcenia lub błogosławieństwa jakiegoś miejsca jest zeznanie wiarygodnego świadka¹⁷. Innym, zastępczym środkiem dowodowym zaistnienia tej czynności liturgicznej może być także obchodzenie rocznicy poświęcenia¹⁸.

W miejscu świętym prawo dopuszcza tylko to, co służy wykonywaniu kultu Bożego, pobożności i religii. Zabrania się zaś tego wszystkiego, co nie jest zgodne z celem pierwszorzędym i co nie odpowiada świętości miejsca¹⁹. Ordynariusz miejscowy w wyjątkowych sytuacjach może pozwolić, by miejsce święte było użyte w innym celu, jednak nie przeciwnym świętości miejsca. Tego rodzaju pozwolenie może być tylko przejściowe, a nie na stałe²⁰.

Miejsca święte tracą poświęcenie bądź błogosławieństwo wówczas, gdy zostaną w znacznej części zniszczone, czy też na podstawie dekretu właściwego ordynariusza, bądź faktycznie zostały przeznaczone na stałe do użytku świeckiego²¹.

Kodeks Prawa Kanonicznego postanawia, iż miejsca święte zostają zbezczeszczone na skutek dokonania w nich czynności ciężko niesprawiedliwych, obelżywych, sprawiających zgorszenie wiernych w takim stopniu – według uznania ordynariusza miejsca – iż nie godzi się w nich sprawować kultu, dopóty zniewaga ta nie zostanie usunięta przez specjalne obrzędy liturgiczne i ekspiacyjne. Tego obrzędu pokutnego może dokonać biskup bądź prezbiter²². Kodeks Prawa Kanonicznego daje prawo władzy kościelnej wykonywania w sposób swobodny w miejscach świętych wszelkich swoich uprawnień i zadań związanych z kultem Bożym²³.

2. Kościoły, kaplice i ołtarze

Według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku kościół oznacza budowlę świętą, przeznaczoną dla kultu Bożego, do której wierni mają wstęp wolny w celu wykonywania kultu, szczególnie publicznego²⁴. Jako widzialna budowla, budynek ten jest szczególnym znakiem Kościoła pielgrzymującego na ziemi i obrazem Kościoła triumfującego w niebie²⁵. Budowlę tę określają różne nazwy: dom Boga (por. Mt 21, 42), mieszkanie Boga w Duchu (por. Ef 2, 19-22), przybytek Boga z ludźmi (por. Ap 21, 3) oraz święta świątynia, którą przyrównuje się do miasta świętego, do Jeruzalem²⁶.

¹⁶ *Tamże*, rozdz. II, nr 25, s. 36.

¹⁷ KPK 1209.

¹⁸ T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 410.

¹⁹ KPK 1210.

²⁰ KPK 1210; T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 411.

²¹ KPK 1212.

²² KPK 1211. T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 411.

²³ KPK 1213.

²⁴ KPK 1214.

²⁵ *Obrzędy poświęcenia kościoła*, *dz. cyt.*, rozdz. II, nr 2, s. 25.

²⁶ Por. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen Gentium*, nr 6.

Żaden kościół nie może powstać bez wyraźnego zezwolenia biskupa diecezjalnego. Takie pozwolenie winno być wydane na piśmie²⁷. Takie zezwolenie biskup diecezjalny wydaje po wysłuchaniu Rady kapłańskiej oraz rektorów kościołów sąsiednich, którzy mają stwierdzić, że nowy kościół jest potrzebny, będzie służył dobru wiernych oraz będzie wystarczająca ilość środków materialnych na tę budowlę²⁸.

Przy wznoszeniu nowego kościoła, mając na uwadze opinie biegłych, należy zachować zasady i przepisy liturgiczne oraz kanony sztuki sakralnej²⁹. W każdej diecezji powinna istnieć specjalna komisja do spraw budownictwa sakralnego, która będzie czuwała nad budową nowego kościoła, dostarczy niezbędnych opinii przed wydaniem pozwolenia na budowę świątyni. Zadaniem komisji jest czuwanie nad tym, aby budowa czy restauracja kościoła odbywała się zgodnie z normami liturgicznymi i wskazaniem sztuki kościelnej³⁰. Normy prawne zawarte w Obrzędzie poświęcenia kościoła przypominają, iż świątynia winna być przystosowana do sprawowania świętych obrzędów, by w ten sposób była znakiem rzeczywistości nadprzyrodzonej³¹. Mszał rzymski w Ogólnym wprowadzeniu przypomina, iż Ogólny plan budowli kościelnej powinien być tak przemyślany, by ukazywał w pewien sposób obraz zgromadzonej wspólnoty, umożliwiał zachowanie należytego porządku, a także ułatwiał każdemu prawidłowe wykonanie funkcji³².

Drugi Sobór Watykański w Konstytucji o liturgii świętej wyraźnie się domaga, aby przy budowie nowych kościołów troskliwie dbać o to, aby były przystosowane do sprawowania liturgii oraz ułatwiał wiernym czynny w niej udział³³. Przy budowie należy także wiernie przestrzegać zasad dotyczących rzeczy i miejsc przeznaczonych do sprawowania innych sakramentów świętych, a szczególnie chrztu i pokuty³⁴.

Na rozpoczęcie budowy nowej świątyni należy odprawić obrzędy w celu uproszenia błogosławieństwa Bożego dla podjętego dzieła. Obrzędy te obejmują błogosławieństwo placu przeznaczonego pod nowy kościół, błogosławieństwo i położenie kamienia węgielnego. Jest wskazane, aby tego obrzędu dokonał biskup diecezji. Gdyby sam nie mógł sprawować tego obrzędu, winien zlecić to zadanie innemu biskupowi lub prezbiterowi, szczególnie temu, który jest jego współpracownikiem w pracy duszpasterskiej w diecezji, bądź we wspólnocie, dla której ma być zbudowany nowy kościół³⁵.

Wraz z kamieniem węgielnym w fundamenty świątyni wmurowuje się akt błogosławieństwa kamienia węgielnego i rozpoczęcia budowy kościoła³⁶. Same obrzędy położenia kamienia węgielnego bądź rozpoczęcia budowy nowej świątyni można odprawić w jakimkol-

²⁷ KPK 1215.

²⁸ KPK 1215; por. T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 413.

²⁹ KPK 1216.

³⁰ Por. T. PAWLUK, *dz. cyt.*, s. 413.

³¹ *Obrzędy poświęcenia kościoła, dz. cyt.*, rozdz. II, nr 3, s. 26.

³² *Missale Romanum, Institutio generalis*, nn. 253, 257, 258, 259-267, 271, 272, 276-277; *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą*, nn. 6, 9-11.

³³ *Konstytucja o liturgii świętej Sacrosanctum Concilium*, nr 124.

³⁴ *Rituale Romanum, Ordo Baptismi parvulorum*, nr 25; *Ordo paenitentiae*, nr 12.

³⁵ *Obrzędy poświęcenia kościoła, dz. cyt.*, rozdz. I, nr 3, s. 10.

³⁶ *Tamże*, rozdz. I, nr 22, s. 18.

wiek dniu i o każdej godzinie, z wyjątkiem Triduum Paschalnego. Należy jednak wyznaczyć taki dzień, w którym wierni mogliby licznie się zgromadzić³⁷.

W miarę możliwości należy postarać się, aby plac budowy świątyni był wyraźnie oznaczony i by umożliwiał obejście. W miejscu, gdzie ma być umieszczony ołtarz, należy postawić krzyż drewniany odpowiedniej wielkości³⁸.

Każdy kościół, który ma być poświęcony, winien posiadać tytuł, który nie może być zmieniony po dokonaniu jego poświęcenia³⁹. Tytułem świątyni może być: Przenajświętsza Trójca, Pan nasz Jezus Chrystus pod wezwaniem tajemnicy z Jego życia lub imienia już wprowadzonego do liturgii, Duch Święty, Najświętsza Maryja Panna pod jakimś wezwaniem w liturgii już przyjętym, święci Aniołowie, Święty umieszczony w Martyrologium Rzymskim bądź znajdujący się w prawie zatwierdzonym Dodatku. Nie może nim być Błogosławiony bez specjalnego indultu Stolicy Apostolskiej. Tytuł świątyni powinien być tylko jeden, z wyjątkiem tych Świętych, którzy razem są umieszczeni w kalendarzu, np. Św. Piotr i Paweł⁴⁰.

Kościół, po należytych zakończeniu jego budowy, jako budynek przeznaczony wyłącznie i na stałe do gromadzenia się ludu Bożego i celebracji liturgii powinien być jak najszybciej poświęcony Panu Bogu w uroczystym obrzędzie, zgodnie z przepisami zawartymi w księgach liturgicznych⁴¹.

Nowo wybudowany kościół powinien poświęcić biskup diecezjalny. Jeżeli sam nie może dokonać tego obrzędu, powinien to zadanie zlecić innemu biskupowi, zwłaszcza swojemu współpracownikowi bądź pomocnikowi w pracy duszpasterskiej z wiernymi, dla których nowa świątynia została zbudowana. W wypadkach szczególnych biskup specjalnym mandatem może to zadanie zlecić prezbiterowi⁴².

Na poświęcenie nowego kościoła należy wybrać dzień, w którym wierni mogą licznie się zgromadzić. Najodpowiedniejszym dniem jest niedziela. Nie powinno się jednak dokonywać poświęcenie w dniach, których tajemnic nie można w żaden sposób pominąć. Do takich dni zaliczamy: Triduum Paschalne, Narodzenie Pańskie, Objawienie i Wniebowstąpienie Pańskie, Zesłanie Ducha Świętego, Środę Popielcową, dni Wielkiego Tygodnia oraz Dzień Zaduszny⁴³. Należy unikać celebracji Mszy Świętej w nowym kościele przed jego poświęceniem, ponieważ dzień poświęcenia świątyni winien być dniem jego otwarcia⁴⁴.

Wypada, aby biskup w czasie poświęcenia kościoła Mszę świętą koncelebrował z kapłanami biorącymi udział w tej celebracji oraz kierującymi parafią bądź wspólnotą, dla której zbudowano świątynię⁴⁵.

³⁷ *Tamże*, rozdz. I, nr 2, s. 9.

³⁸ *Tamże*, rozdz. I, nr 5-6, s. 10.

³⁹ KPK 1218.

⁴⁰ *Obrzędy poświęcenia kościoła*, dz. cyt., rozdz. II, nr 4, s. 26-27.

⁴¹ KPK 1217, p. 1; *Obrzędy poświęcenia kościoła*, dz. cyt., rozdz. II, nr 2, s. 26.

⁴² *Obrzędy poświęcenia kościoła*, dz. cyt., rozdz. II, nr 6, s. 27.

⁴³ *Tamże*, rozdz. II, nr 7, s. 28.

⁴⁴ *Obrzędy poświęcenia kościoła*, dz. cyt., rozdz. II, nr 8, 15, 17; T. PAWLUK, dz. cyt., 415.

⁴⁵ *Tamże*, rozdz. II, nr 9, s. 28.

Błogosławieństwo kościoła jest obrzędem mniej uroczystym niż obrzęd poświęcenia. Stąd według prawa liturgicznego błogosławi się tylko te kościoły, kaplice, oratoria i budynki sakralne, które ze względu na szczególne okoliczności tylko czasowo przeznaczone są do celebracji kultu Bożego⁴⁶. Kościół lub kaplicę można pobłogosławić w każdym dniu, wyłączając Triduum Paschalne. Najlepiej wybrać jednak taki dzień, w którym wierni mogliby liczniej się zgromadzić, np. niedzielę, chyba, że względy duszpasterskie przemawiają za wyborem innego dnia⁴⁷.

W kościołach poświęconych bądź pobłogosławionych, zgodnie z prawem, mogą być sprawowane wszystkie czynności kultu Bożego, z zachowaniem uprawnień parafialnych. Z kolei uprawnienia parafialne wynikają z przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego (kan. 530). Biskup diecezjalny może wydać odpowiednie przepisy koordynujące nabożeństwa w kościołach tej samej miejscowości⁴⁸.

Z pobożnym nawiedzeniem kościoła parafialnego w dniu święta jego tytułu jest związany odpust zupełny. Można go uzyskać w samym dniu, bądź w innym dniu określonym przez ordynariusza miejscowego, uwzględniając dobro duchowe wiernych⁴⁹.

Kodeks Prawa Kanonicznego postanawia, że wszyscy, do których to należy, mają troszczyć się o utrzymanie w kościołach czystości i piękna, jakie przystoją miejscu świętemu, i nie wolno dopuszczać do tego, by działo się w nim coś obcego świętości miejsca⁵⁰. Obowiązek ten spoczywa przede wszystkim na rządcach kościoła, czyli proboszczach bądź rektorach świątyni oraz na służbie kościelnej i tych wszystkich, na których pożytek duchowy świątyni została zbudowana, lub którzy szczególnie zobowiązali się do opieki nad stanem zewnętrznym kościoła⁵¹.

Rządcy kościołów mają obowiązek dołożyć wszelkich starań w celu zagwarantowania ochrony dóbr sakralnych i kosztowności, przeprowadzać właściwą konserwację, a także stosować odpowiednie środki bezpieczeństwa⁵².

Z tej racji, iż kościół przeznaczony jest dla wszystkich wiernych, stąd wstęp do świątyni podczas sprawowania świętych czynności powinien być wolny i bezpłatny⁵³.

Gdyby zaś jakiś kościół w żaden sposób nie nadawał się już do sprawowania w nim kultu Bożego i nie byłoby żadnych możliwości jego odrestaurowania, biskup diecezjalny może go przeznaczyć do użytku świeckiego, ale nie niewłaściwego⁵⁴.

Przez kaplicę Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. rozumie miejsce przeznaczone - za zgodą ordynariusza - do sprawowania kultu Bożego, dla pożytku duchowego ja-

⁴⁶ *Tamże*, rozdz. V, nr 1, s. 162; por. T. PAWLUK, *dz. cyt.*, s. 415.

⁴⁷ *Tamże*, rozdz. V, nr 3, s. 162.

⁴⁸ Por. T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 416.

⁴⁹ Konstytucja Apostolska, *Indulgentiarum doctrina* z dnia 1. 01. 1967 r., nr 15-16; *Enchiridion indulgentiarum* z dnia 29. 06. 1968, nr 65; zob. T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 416.

⁵⁰ KPK 1220.

⁵¹ T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 417.

⁵² KPK 1220, p. 2.

⁵³ KPK 1221.

⁵⁴ KPK 1222, p. 1.

kiejś wspólnoty bądź grupy wiernych, którzy się w nim zbierają, do którego za zgodą kompetentnego przełożonego mogą przychodzić również inni wierni⁵⁵.

Ordynariusz miejsca może wydać zezwolenie wymagane do ustanowienia kaplicy wówczas, gdy osobiście bądź przez kogoś innego obejrzy miejsce przeznaczone na nią i stwierdzi, iż jest ono odpowiednie⁵⁶. Po otrzymaniu od ordynariusza zezwolenia na kaplicę, nie może być ona przeznaczona na cele świeckie⁵⁷.

W kaplicach prawnie ustanowionych można celebrować wszystkie nabożeństwa, z wyjątkiem tych, które wyłącza prawo lub przepis ordynariusza miejscowego, albo na które nie pozwalają przepisy liturgiczne⁵⁸.

Jest konieczne, by miejsce, gdzie jest usytuowane tabernakulum w celu przechowywania Postaci Eucharystycznych, było łatwo rozpoznawalne przez wchodzących do kościoła. Dlatego też należy uwzględnić układ architektoniczny świątyni: w kościołach, w których nie ma kaplicy Najświętszego Sakramentu, a pozostał ołtarz główny z tabernakulum, zalecane jest, by zachować ten układ w celu przechowywania i adoracji Najświętszego Sakramentu, unikając stawiania w tym miejscu jakiegokolwiek siedzenia dla przewodniczącego liturgii. W nowych świątyniach należy przewidzieć kaplicę z Najświętzym Sakramentem w pobliżu prezbiterium. Tam gdzie z różnych racji to nie jest możliwe, lepsze jest umieszczenie tabernakulum w prezbiterium, w miejscu odpowiednio wyniesionym, w środku przestrzeni absydalnej, bądź w innym miejscu, dobrze widocznym. Ostateczny sąd w tej mierze należy do biskupa miejsca⁵⁹. Należy także w tej materii uwzględnić przepisy zawarte w Ogólnym wprowadzeniu do Mszału rzymskiego⁶⁰.

Ołtarzem stałym nazywamy ołtarz tak zbudowany, że łączy się ściśle z posadzką i nie może być przesunięty. Natomiast ołtarz przenośny można przesuwac⁶¹. Ołtarz nazywa się stały, jeśli jest tak zbudowany, że łączy się ściśle z posadzką i nie może być przesuwany. Ołtarz przenośny może być przesuwany⁶². Zgodnie z przepisami i z przekazanym zwyczajem Kościoła, mensa ołtarza stałego ma być wykonana z jednego kamienia naturalnego. Konferencja Episkopatu może jednak pozwolić na inny materiał, odpowiedni i trwały. Kolumny zaś można wykonać z jakiegokolwiek materiału⁶³. Ołtarz stały winien być poświęcony, natomiast przenośny - poświęcony albo przynajmniej pobłogosławiony według przepisów zawartych w księgach liturgicznych⁶⁴.

⁵⁵ KPK 1223.

⁵⁶ KPK 1224 p. 1.

⁵⁷ KPK 1224, p. 2.

⁵⁸ KPK 1225; T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 418.

⁵⁹ Benedykt XVI, Posynodalna adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*, Tarnów 2007, nr 69, s. 84.

⁶⁰ *Missale Romanum, Institutio generalis*, nr 314.

⁶¹ Tamże, nr 261; KPK 1235 p. 1.

⁶² KPK 1235 p. 1.

⁶³ KPK 1236 p. 1; *Obrzędy poświęcenia kościoła, dz. cyt.*, rozdz. VI, nr 9, s. 119.

⁶⁴ *Missale Romanum, Institutio generalis*, nr 265; KPK 1237.

Ołtarz przenośny wolno wykonać z jakiegokolwiek materiału trwałego i odpowiedniego do użytku liturgicznego⁶⁵. Ołtarz przenośny błogosławi biskup diecezji bądź kapłan, który jest rektorem kościoła⁶⁶. Ołtarz przenośny można błogosławić w każdym dniu, z wyjątkiem Wielkiego Piątku i Wielkiej Soboty. Najodpowiedniejszym jednak dniem jest niedziela lub inny dzień, który zgromadziłby większą liczbę wiernych⁶⁷.

Ołtarz stały, jak i przenośny, winien być zarezerwowany tylko do kultu Bożego, z całkowitym wyłączeniem użytku świeckiego. Pod ołtarzem nie wolno umieszczać żadnych zwłok, w przeciwnym wypadku nie wolno na nim celebrować Mszy Świętej⁶⁸.

Wypada, aby w każdej świątyni był ołtarz stały. W innych miejscach przeznaczonych do celebracji świętych obrzędów, może być ołtarz stały bądź przenośny⁶⁹. W nowych kościołach należy zbudować tylko jeden ołtarz, aby podczas zgromadzeń eucharystycznych oznaczał jednego Zbawiciela Jezusa Chrystusa⁷⁰. Nie wolno budować wielu ołtarzy w celu upiększania świątyni⁷¹.

Ołtarz należy budować w odpowiedniej odległości od ściany, aby prezbiter mógł go łatwo obchodzić oraz celebrować na nim Mszę Świętą. Ma być umieszczony w taki sposób i w takim miejscu świątyni, by stanowił centrum, na które wszyscy uczestnicy liturgii zwracaliby uwagę⁷².

W miarę możliwości winno się także zachować tradycję liturgii rzymskiej składania części relikwii jednego bądź wielu Świętych⁷³. Składane relikwie mają być takiej wielkości, by można było się upewnić, że są częściami ciał ludzkich. Należy dbać również o autentyczność umieszczanych relikwii. Lepiej poświęcić ołtarz bez relikwii, niż składać w nim relikwie niepewnego pochodzenia. Szkatuły z relikwiami nie należy umieszczać ani nad ołtarzem, ani w mensie ołtarza, lecz pod mensą, uwzględniając kształt ołtarza⁷⁴.

Z tej racji, iż ołtarz staje się rzeczą świętą przez celebrację Eucharystii, dlatego też należy unikać odprawiania Mszy Świętej na nowym ołtarzu przed jego poświęceniem lub pobłogosławieniem. Stąd Msza poświęcenia będzie także pierwszą sprawowaną na nowym ołtarzu⁷⁵. Podczas poświęcenia ołtarza celebrować się Mszę świętą. Na poświęcenie ołtarza. Nie wolno brać formularza Mszy świętej na poświęcenie ołtarza w następujące

⁶⁵ KPK 1236; por. T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 420.

⁶⁶ *Obrzędy poświęcenia kościoła, dz. cyt.*, rozdz. VI, nr 4, s. 174.

⁶⁷ *Tamże*, rozdz. VI, nr 5, s. 174.

⁶⁸ KPK 1239.

⁶⁹ *Obrzędy poświęcenia kościoła, dz. cyt.*, rozdz. IV, nr 6, s. 119.

⁷⁰ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994, nr 1181n; 1383; 2570; 2655.

⁷¹ *Obrzędy poświęcenia kościoła, dz. cyt.* rozdz. IV, nr 7, s. 119.

⁷² *Tamże*, rozdz. IV, nr 8, s. 119.

⁷³ *Missale Romanum, Institutio generalis*, n. 266.

⁷⁴ *Obrzędy poświęcenia kościoła, dz. cyt.* rozdz. II, nr 5, s. 27.

⁷⁵ *Tamże*, rozdz. IV, nr 13, s. 121.

święta: Narodzenia Pańskiego, Objawienia Pańskiego, Wniebowstąpienia, Zesłania Ducha Świętego, jak również w niedziele Adwentu, Wielkiego Postu oraz wielkanocne⁷⁶.

3. Sanktuaria

Kodeks Prawa Kanonicznego określa mianem sanktuarium kościoł lub inne miejsce święte, do którego – za pozwoleniem ordynariusza miejsca – pielgrzymują liczni wierni, przede wszystkim z powodu szczególnej pobożności⁷⁷. Sanktuarium, podobnie jak inne miejsca święte (kościół, kaplice), ma wielkie znaczenie symboliczne. Jest ono ikoną „zamieszkania Boga wśród ludzi” (Ap 21, 3) i odsyła ku „tajemnicy Świątyni”, która wypełnia się w ciele Chrystusa (por. J 1, 14; 2, 21), w społeczności kościelnej (por. 1 P 2, 5) i w poszczególnych wiernych (por. 1 Kor 3, 16-17; 6, 19; 2 Kor 6, 16)⁷⁸.

Warunkiem do tego, by jakieś miejsce święte zostało kanonicznie uznane za sanktuarium diecezjalne, narodowe bądź międzynarodowe, jest wyrażenie odpowiedniej aprobaty przez biskupa diecezjalnego, Konferencję Biskupów lub Stolicę Apostolską. Zatwierdzenie kanoniczne stanowi oficjalne uznanie miejsca świętego, upoważnia je do przyjęcia pielgrzymów, którzy się tam udają w celu uczestniczenia w celebracjach liturgicznych i w odprawianych nabożeństwach⁷⁹.

Sanktuarium może mieć charakter diecezjalny, narodowy bądź międzynarodowy. Aby sanktuarium mogło nazywać się narodowym, musi mieć aprobatę Konferencji Biskupów. By przysługiwało mu miano międzynarodowego, wymagana jest aproba Stolicy Świętej⁸⁰.

Do zatwierdzenia statutu sanktuarium diecezjalnego kompetentny jest ordynariusz miejsca. Do aprobaty statutu sanktuarium narodowego - Konferencja Episkopatu, zaś statutu sanktuarium międzynarodowego - tylko Stolica Apostolska⁸¹. W statutach tych należy jasno określić cel i władzę rektora, prawo własności i zarząd majątkiem⁸².

Odpowiedzialni w tych miejscach za liturgię powinni dołożyć wszelkich starań, by sprawowane celebracje liturgiczne były wzorcowe pod każdym względem. Jednym z bardzo ważnych zadań, jakie stawia Prawo Kanoniczne sanktuariom, jest troska o stały rozwój życia liturgicznego. Chodzi tutaj przede wszystkim o jakość celebrowanych obrzędów. W sanktuariach należy zapewnić wiernym obfitsze środki zbawienia. Przede wszystkim chodzi tutaj o gorliwe głoszenie Słowa Bożego, sprawowanie Eucharystii i sakramentu pokuty i pojednania, namaszczenia chorych, sprawowanie innych sakramentów, celebrację Liturgii Godzin, udzielanie sakramentaliów oraz praktykowanie

⁷⁶ *Tamże*, rozdz. IV, nr 15, s. 121.

⁷⁷ KPK 1230.

⁷⁸ KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCIPLINY SAKRAMENTÓW, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii, Zasady i wskazania*, Poznań 2003, nr 263, s. 186.

⁷⁹ *Tamże*, nr 264-265, s. 187-188.

⁸⁰ KPK 1231; por. T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 419.

⁸¹ KPK 1232, p. 1.

⁸² KPK 1232, p. 2.

zatwierdzonych form pobożności ludowej. Zadanie to ciąży przede wszystkim na rektorach sanktuariów⁸³.

Sanktuariom mogą być przyznane także pewne przywileje, o ile wymagają tego okoliczności miejsca, wzgląd na licznie przybywających pielgrzymów, a zwłaszcza, jeśli tego wymaga dobro duchowe wiernych⁸⁴. Przywileju takiego udziela biskup diecezjalny lub Stolica Święta. Najczęściej są to specjalne władze udzielone spowiednikom, odpusty, wyjęcie spod wyłącznej władzy proboszcza pewnych funkcji parafialnych⁸⁵.

Sanktuarium często stanowi także punkt odniesienia dla określenia tożsamości kulturowej danego narodu. Dlatego też coraz częściej dąży się do tego, aby z sanktuarium uczynić szczególne centrum kultury - miejsce, w którym organizuje się wykłady, różnego rodzaju konferencje naukowe, podejmuje się inicjatywy wydawnicze, organizuje się koncerty, wystawy oraz inne działania artystyczne i literackie. Należy jednak zaznaczyć, iż działalność kulturalna sanktuarium stanowi uboczną promocję człowieka⁸⁶.

Kodeks Prawa Kanonicznego stanowi, iż wszelkie wota sztuki ludowej oraz dokumenty pobożności winny znaleźć właściwe miejsce w sanktuariach i mają być bezpiecznie strzeżone⁸⁷.

4. Cmentarze

Kościół uważa cmentarz za miejsce święte przeznaczone do chowania zmarłych⁸⁸. Dlatego też Kościół nakazuje, aby to miejsce przygotowane przez wspólnotę katolicką bądź władzę świecką, było pobłogosławione zgodnie z przepisami zawartymi w księgach liturgicznych⁸⁹.

Na tym miejscu należy również wznieść krzyż Pana Jezusa, znak nadziei zmartwychwstania dla wszystkich ludzi, gdyż chrześcijanie grzebią na cmentarzu i otaczają szacunkiem ciała nie tylko swoich braci w wierze, lecz również tych, z którymi są związani tą samą naturą ludzką. Zbawiciel na krzyżu odkupił wszystkich ludzi⁹⁰.

Cmentarze, grobowce i poszczególne mogiły są wyrazami i świadectwem wiary ludzi w życie pozagrobowe oraz czci dla zmarłych⁹¹. Świętość i wyjątkowość cmenta-

⁸³ KPK 1234 p. 1; por. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, nr 266-272, s. 188-192.

⁸⁴ KPK 1233.

⁸⁵ T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 419.

⁸⁶ *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, nr 276, s. 194-195.

⁸⁷ KPK 1234, p. 2.

⁸⁸ *Obrzędy Błogosławieństw*, *dz. cyt.* nr 1115; por. KPK 1205; por. T. PAWLUK, *dz. cyt.*, 422.

⁸⁹ *Tamże*, nr 1115; KPK 1240, p. 1.

⁹⁰ *Tamże*, nr 1115, s. 143.

⁹¹ "Ochrona cmentarzy. Instrukcja Komisji Episkopatu Polski do spraw Sztuki Kościelnej z 1987 r.", nr 2, w: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966-1993*, oprac. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz, Lublin 1994, 343.

rzy, grobowców i mogił sprawiały, że miejsca te wydzielano z otoczenia, fizycznie odgradzano od niego⁹².

W trosce o świętość cmentarzy i mogił, o ich nietykalność i szacunek Kościół zaleca szczególną dbałość o ich zewnętrzny wygląd oraz otaczanie ich czcią i pamięcią. Zabrania tego wszystkiego, co jest przeciwne świętości miejsca⁹³.

Cmentarze mogą być wyznaniowe bądź komunalne. Cmentarze wyznaniowe są zakładane, zarządzane i utrzymywane przez kościelne osoby prawne bądź inne społeczności wyznaniowe. Cmentarze komunalne podlegają właściwym władzom terenowym⁹⁴.

Parafie oraz instytuty zakonne, według prawa kościelnego mogą posiadać szczególny cmentarz bądź grobowiec, który według uznania miejscowego ordynariusza należy pobłogosławić⁹⁵.

Stosowne jest, aby cmentarz pobłogosławił biskup diecezji. Zadanie to może powierzyć także prezbiterowi, szczególnie swojemu współpracownikowi w sprawowaniu opieki duszpasterskiej nad wiernymi⁹⁶.

Błogosławieństwo cmentarza może mieć miejsce w jakimkolwiek dniu i o każdej godzinie, z wyjątkiem Środy Popielcowej i Wielkiego Tygodnia. Zaleca się, aby wybrać taki dzień, by jak najwięcej wiernych mogło uczestniczyć w tym obrzędzie. Właściwym dniem byłaby niedziela, gdyż upamiętnia Paschę Chrystusa i najlepiej wyraża paschalny sens śmierci chrześcijanina⁹⁷.

Kodeks Prawa Kanonicznego stanowi, iż w kościołach nie należy chować zmarłych, chyba, że chodzi o Biskupa Rzymskiego, kardynałów bądź biskupów diecezjalnych, także emerytowanych, którzy powinni być grzebani we własnym kościele⁹⁸.

W trosce o zachowanie świętości tego miejsca, nietykalności cmentarzy, grobowców i mogił należy zachowywać w tej mierze postanowienia Kodeksu Prawa Kanonicznego, kan. 1205; 1210; 1240, jak również wszelkich przepisów w tym względzie wydanych bądź to przez Konferencję Episkopatu, bądź też przez biskupa diecezjalnego⁹⁹.

Jeśli chodzi o przepisy dotyczące porządku na cmentarzu oraz ochrony i utrzymania charakteru sakralnego tego miejsca, to Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. w kan. 1243 stanowi, iż powinny być one ustanowione przez odpowiednie prawo partykularne. Ponadto cmentarze jako miejsca święte, a często nawet jako zespoły zabytkowe i historyczne, podlegają w zakresie ochrony normom o postępowaniu w sprawach sztuki kościelnej, wydanym przez Konferencję Episkopatu Polski, oraz ustawie o ochronie

⁹² *Tamże*, nr 4.

⁹³ KPK 1210; por. "Ochrona cmentarzy", *dz. cyt.*, nr 5, s. 344.

⁹⁴ T. PAWLUK, *dz. cyt.*, s. 422.

⁹⁵ KPK 1241.

⁹⁶ *Obrzędy Błogosławieństw*, *dz. cyt.*, nr 1116, s. 143.

⁹⁷ *Tamże*, nr 1117, s. 143.

⁹⁸ KPK 1242.

⁹⁹ "Ochrona cmentarzy", *dz. cyt.*, nr 8, art. 1, s. 345.

dóbr kultury i o muzeach¹⁰⁰, a także przepisom państwowej ustawy o cmentarzach¹⁰¹ i przepisom państwowym, dotyczącym urządzania cmentarzy¹⁰².

Zakończenie

Miejsca święte - kościoły, kaplice, ołtarze, sanktuaria, czy cmentarze - winny być otaczane szczególną troską przez osoby, którzy z racji sprawowanego urzędu za te miejsca są w pierwszej kolejności odpowiedzialne: biskup oraz ordynariusz miejsca. Duchowni mają obowiązek oddziaływać także na wiernych i budzić w nich poczucie szacunku względem świętych miejsc. Prawo kościelne zawsze nakazywało, aby miejsca te wyodrębniano przez specjalne akty prawno-liturgiczne i używano zgodnie z ich właściwym przeznaczeniem. Należy dołożyć wszelkich starań, aby zostały one poświęcone bądź pobłogosławione zgodnie z przepisami zawartymi w księgach liturgicznych. Miejsca święte są poświęcane bądź błogosławione przez biskupa diecezjalnego oraz tych, którzy są z nim zrównani przez prawo. Mogą oni każdemu biskupowi, a w sytuacjach wyjątkowych prezbiterowi zlecić to zadanie na swoim terytorium.

Miejsca święte sprzyjają pogłębianiu wiary, wzajemnej miłości jak i pojednaniu z Panem Bogiem i ludźmi. Spełniają tę funkcję, gdy stają się miejscami kultu Bożego.

Miejsca święte są wyjęte spod władzy świeckiej.

I LUOGHI SACRI NELLA VIGENTE LEGISLAZIONE DELLA CHIESA LATINA

Sommario

Sono sacri quei luoghi che vengono destinati al culto divino o alla sepoltura dei fedeli mediante la dedicazione o la benedizione, a ciò prescritte dai libri liturgici. I luoghi sacri vengono benedetti dall'Ordinario. La benedizione delle chiese è riservata al Vescovo diocesano. Entrambi possono delegare un altro sacerdote (CDC can. 1205-1206). I luoghi sacri nel Codice di Diritto Canonico vengono descritti nei canoni 1205-1243. Questo articolo contiene quattro parti. La prima sottolinea i principi che vigono dei luoghi sacri nella chiesa latina (CDC can. 1205-1213; 1235-1239). La seconda parte parla della chiesa, degli oratori, delle cappelle e degli altari come luoghi sacri (CDC can. 1214-1229). La terza parte parla dei santuari (CDC can. 1230-1234). La quarta parte parla dei cimiteri come luoghi sacri (CDC can. 1240-1243).

¹⁰⁰ Ustawa z dnia 15. 02. 1962 r. Dz. U. PRL, nr 10, poz. 48.

¹⁰¹ Ustawa z dnia 31. 01. 1959 r o cmentarzach i chowaniu zmarłych, Dz. U., nr 11, poz. 62 z późniejszymi zmianami; tekst jednolity: Dz. U. 2000 r., nr 23, poz. 295.

¹⁰² Rozporządzenie Ministrów Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska oraz Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 20. 10. 1972 r., w sprawie urządzania cmentarzy, prowadzenia ksiąg cmentarnych oraz chowania zmarłych: Dz. U., nr 47, poz. 299, późniejsza zmiana: Dz. U. z 1998 r., nr 133, poz. 872; z 2000 r., nr 120, poz. 1268; z 2001 r., nr 153, poz. 1783.